

УДК 343.102

МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ МВС УКРАЇНИ

Шарнін А.В., к. ю. н., доцент
кафедри адміністративного, кримінального права та процесу
Міжнародний університет бізнесу і права

Стаття присвячена визначенню мети, завдання та класифікації організації діяльності органів досудового розслідування. У статті висвітлені основні критерії визначення мети та завдань організації діяльності органів досудового розслідування, а також вказані теоретичні підстави для класифікації завдань організації діяльності органів досудового розслідування.

Ключові слова: мета, завдання, класифікація, органи досудового розслідування, діяльність.

Статья посвящена определению цели, задания и классификации организации деятельности органов досудебного расследования. В статье освещены основные критерии определения цели и задания организации деятельности органов досудебного следствия, а также указаны теоретические основания для классификации заданий организации деятельности органов досудебного расследования.

Ключевые слова: цель, задания, классификация, органы досудебного расследования, деятельность.

Sharnin A.V. PURPOSE, OBJECTIVES AND CLASSIFICATION OF ACTIVITIES OF UKRAINE PRE-TRIAL INVESTIGATION MIA

The article is devoted to the definition of goals, objectives and activities of the organization classification of pre-trial investigation. The article highlights the main criteria for determining the goals, tasks, organization of the activities of the pre-trial investigation, as well as theoretical reasons given for the classification of problems of the organization of activity the pre-trial investigation.

Key words: goal, objectives, classification, pre-trial investigation activities.

Постановка проблеми. Будь-яка діяльність спрямована на досягнення позитивного результату. Проте цей шлях може бути багатостадійним. Це означає, що досягнення основної мети потребує вирішення ряду проміжних завдань. Тобто неможливо ефективно функціонувати, не усвідомлюючи до кінця, що й яким чином потрібно робити. Відповідно, ефективність, а значить і оптимізація, будь-якої діяльності залежить від правильної постановки мети. Адже цілеспрямованість будь-якої діяльності є запорукою її своєчасного та якісного здійснення. Зазначене безпосередньо стосується й організації діяльності органів досудового розслідування МВС України, оскільки останні покликані забезпечувати порядок і безпеку в нашому суспільстві. Ось чому особливо актуальним є питання, пов'язане із формулюванням мети та завдання організації діяльності органів досудового розслідування МВС України. При цьому обов'язково необхідно з'ясувати сутність і зміст понять «мета» та «завдання», а також їх співвідношення. Все це дасть змогу краще визначити спрямованість діяльності вказаних органів, зокрема в частині її належної організації. Як результат, чітко сформульовані мета та завдання організації діяльності органів досудового розслідування МВС України дадуть змогу визначити оптимальний набір форм і методів такої діяльності.

Визначення поняття «мета» має синонімічний характер із таким поняттям, як «ціль», яке, у свою чергу, в сучасній українській мові використовують у значеннях предмета; істоти або місця, куди спрямовують постріл, кидок, удар тощо; того до чого прагнуть, чого намагаються досягти; мети [1, с. 1588].

Виклад основного матеріалу. Отже, в рамках дослідження такі поняття, як «мета» та «ціль», будуть використовуватися як рівнозначні за своєю суттю. При цьому в контексті досліджуваного питання слід зазначити, що термін «мета» активно використовується у філософській енциклопедичній літературі. Зокрема, у філософському енциклопедичному словнику зміст досліджуваного терміна розкривають як репрезентовану та бажану майбутню подію або стан, здійснення яких є проміжним причинним членом на шляху до мети, яка є антиципірованим уявленням результату нашої дії. З нею, як зазначають філософи, утворюються засоби, необхідні для її досягнення [2, с. 506]. У своєму філософському словнику В.Л. Петрушенко звертає увагу на те, що сутність поняття «мета» може бути розкрита з двох аспектів: перша частина термінів, утворених сполученням її з коренями інших слів, яка означає сферу буття або галузь теоретичних знань вищого рівня, масштабно ширшу від тієї, яка виражається другим словом; те ж саме, що ціль, із наголосом на чомусь позначеному, поміченому [3, с. 125].

Більш того, у філософських колах наголошують на тому, що «мета» є одним із елементів поведінки та свідомої діяльності людини, яка характеризує передбачення в мисленні результату діяльності та шляхи його реалізації за допомогою певних засобів. Мета виступає як спосіб інтеграції різних дій людини в деяку послідовність чи систему, як одна з форм детермінації людської діяльності. Поширюючи уявлення про мету, характерної для людської діяльності, на природу, Аристотель трактував мету як кінцеву причину буття (causa finalis). І. Кант пов'язував мету зі сфе-

рою практичного розуму, вільної моральної діяльності людини; він розрізняв технічні цілі (відносяться до блага, прагматичні цілі (відносяться до блага, складають зміст вчинків) і категоричний імператив (що відноситься до загальнообов'язкового принципу вчинків людини) [4, с. 731] Мета виражає активну сторону людської свідомості, а значить, повинна знаходитись у відповідності з об'єктивними законами, реальними можливостями оточуючого світу та самого суб'єкта [5, с. 534].

Із приводу досліджуваного поняття зазначимо, що з огляду на специфіку представленого дослідження для нас найбільший інтерес представляє його сприйняття з юридичної точки зору. Так, вчені-правознавці зазначають, що бажане та закономірне дають необхідне в змісті мети управління, яке є головним її елементом, що визначає значущість цілі, її об'єктивність, організаційну силу. Закономірне, але випадкове, характеризує можливий зміст мети. При поставленні мети ці фактори необхідно враховувати. Мета розробляється людиною і, природно, містить елемент суб'єктивного. Реалізована мета – це єдність суб'єктивного та об'єктивного. Однак важливо, щоб частка суб'єктивного не переважала в меті. Це залежить від рівня знання, врахування й аналізу інформації про елективні умови, якість методик розробки мети, від колегіальності її розробки тощо [6, с. 72]. На думку С.С. Гнатюка, мета – це усвідомлене передбачення бажаного результату діяльності, яке зумовлює пошук засобів і шляхів його досягнення. У зазначеному вище випадку, як зауважує вчений, засоби – це предмети, способи дії, за допомогою яких досягається певна мета [7, с. 371]. Більш того, під час дослідження особливостей адміністративної відповідальності за правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення, І.О. Луговий звертає увагу на те, що мета (ціль) діяльності є кінцевим результатом, досягнення якого потрібно прагнути [4, с. 66]. Як слідує з аналізу вищенаведених позицій вчених-правознавців, поняття «мета» має тісний взаємозв'язок із таким поняттям, як «результат», під яким авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови розуміє остаточний, кінцевий підсумок якогось-небудь заняття, діяльності, розвитку тощо; наслідок якої-небудь дії, якогось явища тощо; показник чого-небудь [8, с. 1209].

Отже, мета пов'язана з кінцевим результатом будь-якої діяльності, в нашому випадку з результатом організації діяльності органів досудового розслідування МВС України. При цьому слушною здається позиція С.В. Петкова, яку він відстоює у своєму дослідженні, що присвячено організаційно-правовим основам менеджменту в органах внутрішніх справ. Так, вчений стверджує, що організація діяльності – це спосіб підвищення продуктивності праці особи, що оперує інформацією і приймає управлінські рішення за допомогою впровадження наукових методик в галузі планування й організації робочого часу, раціоналізації робочих операцій, а також створення

найкращих умов роботи [9, с. 106]. Іншими словами, у вищенаведеному випадку йдеться про те, що організація діяльності здійснюється задля підвищення її ефективності, досягнення значущих результатів.

Продовжуючи наше дослідження, зауважимо, що, на нашу думку, також є слушною позиція авторського колективу підручнику «Теорія управління органами внутрішніх справ». Зокрема, вчені зауважують, що формування мети управління є визначенням бажаного, можливого та необхідного стану системи, це процес відокремлення його від неможливого, небажаного та непотрібного в майбутньому стані системи. Вищенаведене формування мети виконують поетапно. Також вчені зазначають, що можливий стан системи в майбутньому необхідно порівнювати з бажаним та небажаним станом. Бажаний стан системи треба порівнювати з можливим та непотрібним, можливим, але небажаним [6, с. 72].

В юридичній енциклопедичній літературі зауважують, що термін «мета» є багатограним і багатокомпонентним. Формулювання мети діяльності полягає в створенні й усвідомленні образу очікуваного результату, на досягнення якого й спрямована ця діяльність [10, с. 254]. Також у науково-правових колах оперують терміном «правова мета (ціль)». При цьому наголошують на тому, що останні відзначаються тим, що є чинником, що формує єдині установки, які сприяють однаково врегулюванню відповідних правовідносин; оскільки вони включаються до змісту правової норми як вимоги, то їхнє досягнення є обов'язковим; у випадках, визначених законом, недосягнення правової мети може зумовити відповідні правові санкції; головні з них мають бути визначені в законі [11, с. 180].

Таким чином, з аналізу вищенаведених позицій здається можливим дійти висновку стосовно того, що метою організації діяльності органів досудового розслідування є підвищення ефективності й досягнення більш значущих результатів застосування набору гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових, процесуальних та організаційних заходів у обсязі й послідовності, визначених законом і достатніх для вирішення завдань кримінального провадження. При цьому досягнення вищенаведеної мети здається можливим за допомогою виконання визначених перед суб'єктами такої діяльності завдань. Ось чому з упевненістю можна стверджувати, що мета та завдання є взаємопов'язаними та взаємообумовлюючими категоріями.

Так, у сучасній українській мові зміст слова «завдання» визначають у кількох значеннях: настанова, розпорядження виконати певне доручення; наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа тощо; мета, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити [1, с. 378].

Із вищенаведеного визначення сутності поняття «завдання» можна зробити висновок про його синонімічний характер, що, на нашу думку, є не зовсім вірним. Зокрема, наведемо позиції щодо співвідношення понять «мета»

та «завдання», що панують у науково-правових колах: в цілях відтворюються більш тривалі та значущі, ніж у завданнях, показники [12, с. 260]; завдання є активізованою, конкретизованою та сформульованою перед кимось або чимось метою (ціллю) [13, с. 57]; цілі та завдання можна розглядати як уявлення про напрями й очікувані результати управлінської діяльності [12, с. 260]; завдання – це мета, досягнення якої є бажаним до відповідного моменту в межах періоду, на який розраховано управлінське рішення [114, с. 99].

Більш того, слід погодитись з позицією О.М. Литвинова, яку він відстоює в дослідженні, що присвячено теоретичним і практичним засадам соціально-правового механізму протидії злочинності. Так, на думку вченого, завдання визначаються цілями, витікають з них. Мета формує конкретні завдання соціального суб'єкта в реалізації його інтересів. Зміст поняття «завдання», що є правильно теоретично розтлумаченим і практично сприйнятим, включає можливість з'ясування причин недосагнення мети. Зазначена вище умова необхідна для того, щоб органи та посадовці, уповноважені суспільством (державою) здійснювати відповідну діяльність, орієнтувалися у відповідних процесах і процедурах, а в окремих випадках могли обґрунтовано відмовитися від реалізації певних повноважень. Водночас зазначена вище ситуація може мати місце лише в тому випадку, якщо немає об'єктивної можливості погоджувати ідеальну модель майбутнього результату з реальною можливістю його досягнення або повернути для реалізації завдань необхідні та достатні засоби та ресурси [15, с.34–35].

Якщо розглядати сутність поняття «класифікація» з етимологічного та семантичного сенсу, то слід зазначити, що воно походить від латинської мови зі сполучення двох слів: “classis” – розряд і “ficatio”, від “facio” – роблю [16, с. 357]. При цьому зазначимо, що в юридичній і довідниковій літературі зустрічаються такі визначення поняття «класифікація»: система розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями [1, с. 544]; система супідрядних понять (класів об'єктів) тієї або іншої галузі знань чи діяльності людини, що використовуються як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями чи класами об'єктів [17, с. 115]; упорядкування об'єктів за їх схожістю, а об'єктом можна назвати все, включаючи процеси та дії (усе, що можна описати за допомогою визначників властивостей) [18, с. 7; 19, с. 60]; науковий метод пізнання, в основі якого лежить логічна операція поділу обсягу поняття [20, с. 258]; дещо цілісне, що володіє низкою загальних властивостей, специфічними функціями, які підкорюються єдиним закономірностям [21, с. 20; 22, с. 14].

Таким чином, класифікація (типологія), в тому числі завдань організації діяльності органів досудового розслідування МВС України, може здійснюватись за різними ознаками (підставами), тобто так званими критеріями класифікації. При цьому під останніми в науково-правових колах пропонують розу-

міти певні риси та особливості того чи іншого об'єкта (суб'єкта діяльності), на підставі яких можливе його об'єднання в певні класифікаційні групи, визначення як спільних, так і відмінних ознак кожної з них [23, с. 275].

На нашу думку, першим критерієм класифікації завдань організації діяльності органів досудового розслідування МВС України логічно обрати суб'єктний склад такої діяльності. Так, за вищенаведеним критерієм слід виокремити завдання з організації діяльності органів досудового розслідування МВС України, що здійснюються МВС України; Головним слідчим управлінням МВС України (далі – ГСУ МВС України); слідчим управлінням (відділом) головного управління, управління МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на транспорті (далі – слідче управління (відділ) ГУМВС, УМВС); начальниками ГСУ МВС України, першими заступниками начальників ГУМВС, УМВС; начальниками територіальних органів МВС України; керівниками органів досудового розслідування; організаційно-методичними підрозділами або окремими працівниками з аналітичної та методичної роботи; організаційно-методичними підрозділами.

Наступним критерієм класифікації завдань організації діяльності органів досудового розслідування МВС України доречно обрати напрями такої діяльності. Зокрема, такі завдання можуть бути направлені на забезпечення ефективного захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень; забезпечення ефективності здійснення розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення; дотримання порядку внесення відповідних відомостей про вчинення кримінальних правопорушень до Єдиного реєстру досудових розслідувань; охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження; виявлення причин та умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення; забезпечення проведення всебічного, повного та неупередженого досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності органів внутрішніх справ у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України; вжиття своєчасних заходів для забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями.

Залежно від пріоритетності завдань організації діяльності органів досудового розслідування МВС України слід виділити першорядні завдання (охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, внесення відповідних відомостей про вчинення кримінальних правопорушень до Єдиного реєстру досудових розслідувань); другорядні завдання (встановлення причин та умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення; розробка методичних рекомендацій, інформаційне забезпечення,

матеріально-технічне забезпечення, забезпечення відшкодування шкоди тощо).

Окрім цього, завдання організації діяльності органів досудового розслідування МВС України здається можливим класифікувати за таким критерієм, як відомча приналежність виконавців: що виконуються працівниками в рамках одного чи декількох органів досудового розслідування МВС України; що виконуються працівниками органів досудового розслідування МВС України спільно з працівниками інших правоохоронних органів України; що виконуються працівниками органів досудового розслідування МВС України спільно з працівниками іноземних правоохоронних органів.

Висновки. Таким чином, з аналізу вищенаведених положень здається можливим дійти висновку, що під метою організації діяльності органів досудового розслідування МВС України слід розуміти кінцевий результат, спрямований на забезпечення ефективності й досягнення більш значущих результатів діяльності із застосування набору гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових, процесуальних та організаційних заходів у обсязі й послідовності, визначених законом і достатньому для вирішення завдань кримінального провадження. У свою чергу, завдання організації діяльності органів досудового розслідування МВС України представлені визначеним на нормативно-правовому рівні обсягом роботи, що підлягають виконанню уповноваженими суб'єктами задля досягнення мети такої діяльності. При цьому вищенаведені завдання можна класифікувати за рядом критеріїв, зокрема за суб'єктом складом, напрямками діяльності, пріоритетності завдань, відомчої приналежності виконавців, кількості виконавців, рівня виконавців. Звичайно, вищенаведена класифікація завдань організації діяльності органів досудового розслідування МВС України не претендує на абсолютність і може бути доповнена залежно від інших.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
2. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА-М, 2012. – 576 с.
3. Петрушенко В.Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції / В.Л. Петрушенко. – Львів : Магнолія 2006. – 352 с.
4. Философский энциклопедический словарь / [редкол.: С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичёв и др.]. – 2-е изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.
5. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. – 5-е изд. – М. : Политиздат, 1987. – 590 с.
6. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ : [підручник] / В.М. Плішкін ; за ред. Ю.Ф. Кравченка. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. – 702 с.
7. Гнатюк С.С. Стадії провадження в справах про адміністративні проступки : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С.С. Гнатюк. – Львів, 2010. – 223 с.
8. Петков С.В. Менеджмент в органах внутрішніх справ (організаційно-правові основи) : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С.В. Петков. – Х., 2005. – 500 с.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651- VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.
10. Сирота Д.І. Кореспондуючі права і обов'язки громадянина та працівника міліції: адміністративно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Д.І. Сирота. – Х., 2009. – 192 с.
11. Котюк І.І. Судова геоелеологія: проблеми методології та практики : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / І.І. Котюк. – К., 2008. – 436 с.
12. Адміністративне право України. Академічний курс : [підруч.] : у 2 т. / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К. : Юридична думка, 2004. – Т. 1 : Загальна частина. – 2004. – 584 с.
13. Щербина В.І. Функції трудового права : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / В.І. Щербина. – Дніпропетровськ, 2008. – 423 с.
14. Климков В.О. Організаційно-правові засади діяльності спеціального органу з питань банкрутства : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.О. Климков. – К., 2010. – 205 с.
15. Литвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні (теоретичні та практичні засади) : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.М. Литвинов. – Х., 2010. – 432 с.
16. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка. – К. : Юридична думка, 2007. – 992 с.
17. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 3 : К–М. – 2001. – 792 с.
18. Сокал Р.Р. Кластер-анализ и классификация: предпосылки и основные направления / Р.Р. Сокал. – 1980. – 250 с.
19. Адміністративний процес України : [навч. посіб.] / [А.Т. Комзюк, В.М. Бевзенко, Р.С. Мельник]. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с.
20. Приймаченко Д.В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Д.В. Приймаченко. – Дніпропетровськ, 2007. – 468 с.
21. Каган М.С. Системное рассмотрение основных способов группировки / М.С. Каган // Философские и социологические исследования : сб. статей / отв. ред. В.П. Рожин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1977. – С. 17–28.
22. Яковець І.С. Первинна класифікація засуджених до позбавлення волі та їх розподіл в установи виконання покарань : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / І.С. Яковець. – Х., 2006. – 199 с.
23. Музичук О.М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні : [монографія] / О.М. Музичук. – Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 654 с.